

Nadnaravno određenje ljudskog bića u Blondelovoj definiciji istine: *Adaequatio realis mentis et vitae*

Hrvoje LASIĆ

S obzirom na nadnaravnu dimenziju, nadnaravni poziv i određenje ljudskog bića u Blondelovoj definiciji istine: *adaequatio realis mentis et vitae*, potrebno je navesti nekoliko osnovnih podataka o autoru, kao i neka od njegovih glavnih djela, kako bismo mogli što bolje shvatiti bitna obilježja njegove filozofske misli.

Maurice Blondel (1861-1949) živio je u drugoj polovici 19. st. i u prvoj polovici 20. st., u epohi koja je obilježena »modernizmom«. Tijekom života trudio se »misliti« kršćanstvo povezano s filozofskim problemima svojega vremena. U svom prvom dijelu, *l'Action* (1893), obrađuje problem: misao, biće i djelovanje, u kojem sva svoja razmišljanja usredotočuje na odnos između kršćanstva i filozofije.¹

Modernistički pogled na svijet i modernistička kriza odrazili su se i na Blondelovu filozofsku misao. Premda je uložio sav napor da opravda razumsku utemeljenost vjere i da je približi suvremenom mentalitetu, nije uživao veliko povjerenje teologa. Naprotiv, u teološkim krugovima Blondel je bio predmet dugih i beskrajnih nedovršenih rasprava i jednostranih prepirki o religijskim pitanjima, u kojima se kušalo odvratiti Blondela od njegove »tehničke filozofije«, koju on nikad nije potpuno napustio. Modernističkom shvaćanju kršćanstva Blondel pristupa ozbiljno i drži da je nužno povesti računa o zahtjevima moderne misli s obzirom na građu apologetike, kao i o metodi filozofije u proučavanju religijskog problema, što praktično i čini u svojim člancima i raznim studijama.²

Nema sumnje da je modernistička kriza utjecala na Blondelovu filozofsku misao u pozitivnom i u negativnom smislu. U negativnom zato što ga je odvodila od tehničkog razmišljanja i spriječila u objavljivanju novih djela. Blondel je morao dobro voditi računa o crkvenoj osudi »modernizma«, o stajalištu povlaštenih teologa čiji je pristup teologiji, nažalost, vrlo često bio nekritičan. Međutim, u pozitivnom smislu modernistička je kriza ubrzala razvoj i dozrijevanje blondelovske misli s obzirom na cjelovit

1 Cl. TRESMONTANT, *Les problèmes de l'athéisme*, Paris 1972, str. 420.

2 R. VIRGOULAY, *Blondel et le modernisme*, Paris 1980, str. 259-260.

realizam. U tom razdoblju Blondel je imao vremena učvrstiti i razviti metafizičku dimenziju i ontološki domet svoga polazišta.³

Prilike u kojima je Blondel živio snažno su djelovale na razvoj njegove filozofske misli. U prvom redu, traženje filozofije koja se ponovno vraća »konkretnom«, rasprave o modernističkoj krizi, koja je izazvala podijeljenost među katolicima, politička suprotstavljanja izazvana naročito »Francuskom akcijom«, pitanje o civilizaciji izazvano prvim svjetskim ratom — glavne su teme koje oblikuju pozadinu blondelovske misli. U svojim djelima Blondel obuhvaća temeljne filozofijske probleme koji se odnose na čovjeka i svijet u kojemu živi. Pitanje o ljudskoj sudbini, o čovjekovoj određenosti ključno je pitanje koje se povlači kroz sva njegova filozofijska istraživanja, uključujući posebno religijski problem. Takvim načinom razmišljanja Blondel je istodobno došao u sukob sa službenom filozofijom, koja je suviše racionalna, kao i sa školskom teologijom koja ne vodi računa o postavljenim problemima modernističke misli. Tako su dva Blondelova djela — *l'Action*, pokušaj kritike života i praktičnosti znanosti, i *Lettre* (1896), o zahtjevima suvremene misli s obzirom na gradnju apologetike i o metodi filozofije u proučavanju religijskog problema — izazvali brojna prosvjedovanja, naročito u teologiji. Blondel se našao u vrlo nezgodnu položaju: od strane filozofa bio je prešutno osuđivan zbog nepoznavanja autonomije filozofije, a od teologa zbog racionaliziranja kršćanstva i zato što od njega pravi »kršćansku filozofiju«.⁴

Prije nego li prijedemo na Blondelov analitički i kritički pristup tradicionalnoj definiciji istine: *adaequatio rei et intellectus* i njegovu prijedlogu da se ona zamijeni novom definicijom: *adaequation realis mentis et vitae*, valja imati na umu da je Blondel istodobno filozof i kršćanin. Kao filozof »misli« da se filozofija ne može ne zanimati za problem konačnog određenja čovjeka, jer bi bez toga bila nepotpuna i bezvrijedna. Kao kršćanin vjeruje da posljednji cilj nadilazi svu narav i da je posve »nadnaravan«. Doduše, taj nadnaravni cilj izmiče naravnim zahvatima razuma, jer bez toga on ne bi više bio religijski, objavljen, nego čisto razuman. Ali ako je on istinit, potrebno je da se očituje na neki način u konkretnoj stvarnosti ljudskog postojanja. S jedne strane, treba da se utvrdi samim sredstvima filozofije da čovjek teži za drukčijim ciljem nego što je naravni; s druge strane, da mu se nadnaravno predstavlja kao pretpostavka koju filozofija ne može utvrditi, nego koja odgovara doživljenim potrebama koje sam razum ne može zadovoljiti. Proučiti taj problem s filozofskog stajališta moguće je

3 *Isto*, str. 306-309.

4 R. VIRGOULAY — Cl. TROISFONTAINES, *Maurice Blondel*. Bibliographie analytique et critique, I. Oeuvres de M. Blondel (1880-1973), Louvain 1975, str. 5-9; usp. također Jean LACROIX, *Maurice Blondel (sa vie, son oeuvre avec un exposé de sa philosophie)*, Paris 1963, str. 5-6. Već smo spomenuli prva dva Blondelova djela: *l'Action* (1893), Blondelova doktorska disertacija, koja je izazvala mnoge polemike među filozofima i teolozima na Sorbonnei, sveučilištu u Parisu; djelo je prevedeno na više jezika i doživjelo više izdanja (služimo se trećim izdanjem, 1973) i prema njemu navodimo bilješke. Drugo Blondelovo djelo, *Lettre sur les exigences de la pensée contemporaine en matière d'apologétique et sur la méthode de la philosophie dans l'étude du problème religieux* (1896), zapravo su njegovi članci i studije objavljeni u reviji *Les Annales de la Philosophie chrétienne*; služimo se izdanjem 1956.

jedino analizom djelovanja. Pod pojmom »djelovanje« ima se shvatiti sva specifično ljudska aktivnost, koja je metafizička, moralna, estetska, znanstvena ili praktična. Budući da Blondel želi spoznati čovjeka u svim njegovim aktivnostima, on polazi od ovog duhovnog potpunog iskustva koje naziva djelovanjem. Ono je, naime, u blondelovskom smislu potpuna djelatnost duha u njegovu izvoru i u cjelovitosti njegova razvoja.⁵ Tako je ideja nadnaravnog, prema Blondelovu mišljenju, sastavni dio filozofije, ali s tim da stvarnost nadnaravnog može biti potvrđena samo slobodnom svijješću.

Blondel određuje svoju filozofiju kao jedinstvesni »trinitarizam« – trojstvo misli, bića i djelovanja, koje proizlazi iz jedinstva, koji se trude otkriti ga.⁶ Isto tako, Blondel uspoređuje svoju filozofiju s panteonom čija ogromna kupola nema zaključni kamen svoda, nego središnji otvor kroz koji ulazi sve svjetlo koje osvjetljuje zdanje. Tako i sazdanost naše duše, kao nedovršeno zdanje, ne počiva na ispunjenosti, nego na praznini, nužnoj praznini, kako bi moglo proći božansko osvjetljenje, bez kojega bi naše oči bile potpuno slijepe i mi ne bismo mogli ispuniti nikakvu zadaću.⁷ Prema mišljenju Lacheliera, Blondel je imao radikalnu nakanu da osvijetli ulogu filozofije u shvaćanju svega, pa i religije. Jean Lacroix smatra važnim naglasiti u Blondelovoj filozofiji i veličinu i slabost. Njezina je veličina to što želi sve shvatiti i što ništa ne izmiče njezinu istraživanju, a njezina je slabost to što nema temelja u sebi i što se ne zatvara u sebe samu, te na taj način pokazuje svoju nedostatnost. U tome smislu Blondelova je filozofija otvoren sistem, u kojemu se ljudska misao neprestano nastoji izjednačiti s djelovanjem, s doživljenim, a u čemu nikada ne uspijeva potpuno.⁸

I. PROBLEM SPOZNAJE I ISTINE

Problem spoznaje i istine zaokupljao je Blondela cijeli život. Kao katolički filozof, u biti je radio za istinu. Od početka svog intelektualnog uspona ulaže svu energiju u tumačenje problema istine, istinitog i konkretnog, bića, djelovanja, ponašanja ljudskog bića u odnosu na apsolutno Biće. Sav svoj život posvetio je istraživanju ljudske spoznaje i istine u odnosu na božansku, nadnaravnu spoznaju, istinu, kušajući upotpuniti prvu drugom i tako je učiniti potpunijom, razumljivijom i životnijom, tj. učiniti vrijednim nadnaravni vid u tradicionalnoj definiciji istine. To je smatrao za svoj filozofski apostolat i glavni problem.⁹

5 J. LACROIX, *nav. dj.* str. 11, 14-15.

6 *Isto*, str. 60.

7 *Isto*, str. 11.

8 *Isto*, str. 11-12.

9 Blondel – Garrigou-Lagrange (Correspondance – 1922-1946) – Ta korespondencija pripravljena je i obrađena u sklopu doktorske disertacije: *Aspects philosophiques et théologiques du débat Maurice Blondel – R. Garrigou-Lagrange sur le problème de la vérité*; nalazi se na Sveučilištu u Fribourgu (Švicarska) 1977, usp. *Bogoslovna smotra* 3 (1979), str. 307-322.

Budući da je predložio novu formulaciju istine: *adaequatio realis mentis et vitae* umjesto klasične: *adaequatio rei et intellectus*, smatrajući je spekulativnom, apstraktnom i varavom, nužno se nameće pitanje o opravdanosti takvog prijedloga. Je li doista potrebno ponovno tumačiti tradicionalnu definiciju istine, uz ispriku da to čini zato da bi bila potpuno izražena životna i razumljiva u svim vidovima i odnosima? Radi li se samo o ponovnom formuliranju stare definicije istine bića, kako bi bili izraženi još neki njegovi bitni elementi ili je pak sama istina, definirana tradicionalnim pojmovima, došla u pitanje? U svemu tome nužno je razabrati motive i nastojanja koji su Blondela naveli da umjesto stare predloži novu definiciju istine.

Na sva ta pitanja pokušao je odgovoriti o. R. Garrigou-Lagrange, dominikanac, koji se gotovo četrdeset godina sporio s M. Blondelom o njegovoj »filozofiji djelovanja« i o njegovu polazištu filozofijskog istraživanja. Prema mišljenju tog dominikanca, Blondel je svojom filozofijom doveo u pitanje svu spoznaju, nepromjenljivu vrijednost prvih principa kao sačinjavajućih elemenata uma, podrijetlo, smisao i domet intelektualnog izbora i tako se udaljio od tradicionalne filozofije bića i približio modernoj filozofiji, čije su mnoge propozicije, naročito one koje se odnose na istinu, bile službeno osudene 1907. u dekretu *Lamentabili* (Denz. 2058).

Premda se nova Blondelova definicija istine ne nalazi izričito među 12 propozicija koje se odnose na filozofiju, apologetiku i teologiju, koje je Sv. Oficij 1924. ispitao i osudio, Garrigou-Lagrange smatra da je Blondelova nova definicija istine također pogodena tom osudom modernističke filozofije.¹⁰ Da bismo utvrdili koliko je opravdano i utemeljeno mišljenje Garrigou-Lagrangea o Blondelovu poimanju bića i istine bića, nužno je razvidjeti mnoštvo vidika pod kojima je Blondel ispitivao problematiku istine: istinu bića i bića, realnih stvari, pravih i konkretnih, ljudsku istinu, istinu apsolutnog, univerzalnog i transcendentnog Bića, nadnaravnu i božansku istinu, religijsku i moralnu istinu.

Blondel je prije svega želio svratiti pozornost na opasnost od toga da se predmete, bića i Biće definira u apstraktnim pojmovima, kao i na nužnost da ih se shvati u svoj njihovoj stvarnosti, u svim njihovim protegama i

10 Polemika između M. Blondela i Garrigou-Lagrangea o problemu spoznaje i definiciji istine nije pobudila zanimanje šire javnosti. Premda je Blondel predložio novu formulaciju istine u svom članku »Le point de départ de la recherche philosophique« u reviji *Annales de Philosophie chrétienne*, 151 (1906), str. 337-360 i 152 (1906), str. 225-250, Garrigou-Lagrange tek nakon trideset godina poziva na uzbuđenje protiv Blondelove filozofije i njegova načina definiranja istine, smatrajući da se Blondel udaljio od tradicionalne filozofije i približio subjektivističkoj i pragmatičkoj filozofiji. Zato u svom članku »La théologie et la vie de la foi« u *Revue Thomiste* 40 (1935), str. 492-514, poziva Blondela da protumači svoju novu definiciju istine, što on i prihvaća u članku »Fidélité conservée par la croissance même de la tradition«, *RT* 40 (1935), str. 611-626. Deset godina kasnije Garrigou-Lagrange uznemiren »modernizmom« u filozofiji i usmjerenjem »nove teologije«, ponovno zaoštava problem u svom članku »La nouvelle théologie où va-t-elle« u *Angelicum* 23 (1946), str. 126-145, smatrajući da je nova Blondelova definicija istine u pozadini novog pravca u teologiji. Taj članak Garrigou-Lagrangea nije pobudio veliko zanimanje u javnosti. Na nj se osvrnuo samo jedan autor, i to u prilog filozofiji M. Blondela, BRUNO de SOLAGES, »Pour l'honneur de la théologie. Les contre-sens du R.P. Garrigou-Lagrange«, u *Bulletin de Littérature ecclésiastique*, XLVIII (1947), str. 65-84.

dometu. Mislio je da je uzaludno pokušavati potpuno definirati bilo koje biće ili misliti da je moguće iscrpiti svu njegovu stvarnost bivstvovanja, koja je uvijek u vezi s bićem, posebno s duhovnim bićem, što znači da ona treba da nužno uđe u opću definiciju bića, pogotovo ako se izgubi iz vida nužnost stalne povezanosti između pojma i predmeta koji predmet izražava. Stoga je vrlo važno potanko razmotriti metodu prema kojoj Blondel postupa i kuša dosegnuti tajnu nadnaravne istine. Istina, za koju je Blondel radio — htijući je dosegnuti živeći je i koju je želio naučavati u njezinoj punini — uistinu je nadnaravna, univerzalna i apsolutna, transcendentna i nama imanentna; sama istina koja nam je dana posredstvom relativnih bića svijeta, stvarnih i umjetnih, sredstava nužnih u našem svijetu spoznaje svakog shvatljivog i mogućeg bića. Blondel je svakako želio učiniti istinu životnom, pristupačnom i shvatljivom u svoj njezinoj cjelini, poštivajući potpuno tajnu, koja je normalno nepristupačna ljudskom biću.

Da bi došao do istine Bića, Blondel promatra biće pod raznim vidovima. Međutim polazište njegova filozofijskog istraživanja nije više prvo spoznatljivo biće, nego Biće koje je jedino spoznatljivo spoznajom shvatljivog bića. To je problem spoznaje spoznatljivog bića u odnosu na spoznaju apsolutnog Bića, što znači da je riječ, u nekom smislu, o duhovnim bićima u Duhovnom Biću. Tako Blondel jasno potvrđuje i priznaje Biće o kojem ovise sva druga shvatljiva i razumna bića. To je apsolutno i savršeno Biće, koje omogućuje svim drugim bićima spoznavati se i to da njega, spoznavajući se međusobno, spoznavaju. Na pitanje o tome odakle dolazi ta spoznaja bića, Blondel odgovara da ne postoji nijedan predmet čiju je stvarnost moguće pojmiti i potvrditi, a da se ne obuhvati činom misli cijelovit niz, a da se ne podredi, ustvari, zahtjevima izbora koji nam se nameće — ukratko, a da se ne prođe točka gdje sja istina Bića, koja osvjetljava svaki razum i o kojoj treba da se izjasni svaka volja.¹¹

1. Realna (*par prospection*) i misaona (*par réflexion*) spoznaja

Blondel polazi od spoznaje konkretnog i realnog bića da bi došao do spoznaje istine apsolutnog Bića. Spoznajom bića i bića Blondel tvrdi i potvrđuje istinu Bića. Pritome posebno razlikuje dvije vrste spoznaje: realnu ili praktičnu i pojmovnu ili misaonu spoznaju. Pod realnom (stvarnom) spoznajom podrazumijeva ontološku spoznaju bića. Ona se odnosi izravno na konkretno biće, koje je njezin prvi predmet spoznaje, koja se upravo temelji na njegovoj živoj prisutnosti: efikasno djelovanje, gledanje iznutra, asimilacijsko ujedinjenje sa samom stvarnošću bića, sa samom stvari. Ukratko, ona je utemeljena na konkretnom i realnom biću u svim njegovim vidovima i u svim njegovim oblicima postojanja.¹²

11 M. BLONDEL, *L'Action* (1893), Paris 1973, str. 435.

12 M. BLONDEL, *Procès de l'intelligence*, Paris 1922, str. 237; *L'Être et les êtres. Essai d'ontologie concrète et intégrale* Paris 1963, str. 372.

U teoriji spoznaje Blondel daje najviše prostora i pozornosti izravnoj ili prvoj — *par prospection* — spoznaji. Ona predhodi svim drugim spoznajama i temelj je svakoj ljudskoj spoznaji. Izraz »*prospection*« smatra najprikladnijim u tumačenju izravne ili prve spoznaje. Taj izraz zapravo¹³ Blondelu duguje svoj povratak u filozofijski rječnik. Blondel ga prvi put tumači u svom članku »*Le point de départ de la recherche philosophique*«: Izravna ili prva spoznaja je savršena u svom rodu i u službi je naših realnih i aktualnih namjera; vezana je za naš cjelovit život i okrenuta je prema budućnosti, već anticipiranoj i prisutnoj u sadašnjosti.¹⁴ To je spoznaja *ad usum* i *ad summum* glede njezina potpuna dometa. Ona održava »nemir« i omogućuje čovjeku da živi iznad točke na kojoj se nalazi dok čeka i ostvaruje onostrane ravnoteže; u njoj i po njoj čovjek rješava najviši problem života, koji se ne ponavlja i ne fiksira konačno jednom zauvijek, bez mogućeg odbitka. Ona prima svoje svjetlo i samo biće od onog prema čemu je usmjerena; ima dijalektički smisao, potuna je i cjelovita u svom početku. Ona je na neki način »teren istraživanja«, mjesto gdje se odvija svaka aktivnost spoznaje bića i bića.¹⁵ Usmjerena je na neizrecivi individuum; posjeduje intimno realističko i simboličko obilježje; zaslužuje naziv vitalne i konkretne spoznaje; ona je svjetlo u kojemu i po kojem je moguće svako zapažanje, svaka refleksija i svako otkriće; upravo prema njemu kuša se riješiti ontološki problem spoznaje; povezana je s djelovanjem shvaćenim kao nemir (*l'inquiétude*).¹⁶

S obzirom na djelovanje, Blondel kaže da ono sadrži u sebi točnu normu i da mi u djelovanju ne djelujemo nikad sami, nego da u nama postoji uvijek neki poticaj i neka tajna suradnja, ono što Malebranche naziva normalnom milošću Stvoriteljevom. Djelovanje je supstancija čovjeka; čovjek je ono što čini; mi jesmo, spoznajemo i živim pod vidom djelovanja. Blondel se poziva na Aristotela, koji kaže da se u djelovanju nalazi dobro i cilj; da ono pripada u kategoriju supstancije i da izražava ili čak ostvaruje i sačinjava istinu bića, koje istodobno sadrži protivnosti i ujedinjene usklađenosti, premda druge kategorije, zbog svog apstraktnog i relativnog obilježja, isključuju taj posrednički dinamizam; ukratko, djelovanje proizlazi iz transcendentnog pokreta.¹⁷ Djelovanje je uvijek realna spoznaja; ono utvrđuje u čovjeku prošlo i načina buduće; ono je sinteza htijenja, spoznavanja i bića; sinteza čovjeka i Boga; originalno djelovanje koje izmiče pozitivnoj spoznaji u trenutku kad omogućuje spoznaju; ono je prijelaz od nakane na izvršenje koje ju utjelovljuje; živo nastojanje u organizmu; sudjeluje u cjelovitosti i u strogosti najviše nakane od koje proizlazi; po njemu se rješava, ustvari, pitanje odnosa čovjeka i Boga.¹⁸

13 M. BLONDEL, *La Pensée, I-II, Paris 1948/1954, sv. I, str. 287.*

14 M. BLONDEL, »*Le point*«, *nav. dj.*, str. 341.

15 *Isto*, str. 350, 342.

16 M. BLONDEL, *L'Action, I-II, Paris 1949/1963, sv. II, str. 164*; »*Le point*«, str. 345, 346-347, 353, 348.

17 *L'Action, II, str. 364*; *l'Action* (1893), str. 182, 197; *l'Action, II, str. 228-229*; *l'Action, I, str. 239*; *L'Action, II, str. 169-170.*

18 *Procès, str. 265*; *l'Action* (1893), str. 13, 28, 37, 371, 87, 116, 143, 186, 487.

Realnu ili praktičnu spoznaju Blondel promatra s više različitih vidika: *per affinitatem, per habitum, per compassionem, per passionem, per actionem, per connaturalitatem* (ovaj vid spoznaje zauzima posebno mjesto u cjelokupnoj spoznaji, viša je od svih drugih spoznaja i iznad razumske spoznaje), *per contemplationem, per Sagesse, per fidem, per charitatem* (slijedeći doktrinu Sv. Augustina, Blondel smatra nužnim taj vid spoznaje: »non intratur in veritatem, nisi per charitatem«, a to isto potvrđuje i Bossuet: »Malheur à la connaissance qui ne se tourne à aimer«, kao i Pascal: »Istina bez ljubavi, nije istina«; spoznaja po ljubavi nalazi se u početku i na kraju svake spoznaje bića; pravo govoreći ona dopušta i potiče spoznaju apsolutnog Bića i mogućih bića.¹⁹

Misaonu spoznaju Blondel naziva spekulativnom, pojmovnom ili apstraktnom, jer ona apstrahira od konkretnog, realnog, materijalne oblike u kojima se predstavlja realno. Ta je spoznaja bez sumnje važna, bitna i konstruktivna, kao i realna spoznaja u svim svojim oblicima glede cjelovite spoznaje.²⁰

Višeput Blondel je naglasio da je postupak pojmovne spoznaje normalan i da se bitno sastoji od apstrahiranja, razdvajanja stvarnosti, bića i stvari, izražavajući ih u dijelovima, u pojmovima, u pojednostavljenim predstavama, te da ima cilj spoznati i približiti ono što se može jedino shvatiti izravnom spoznajom. Zato Blondel nije dopustio da se postignuti rezultati analizom pojmovne spoznaje uzmu za konkretna bića, realna i autentična.²¹

Uistinu, Blondel ne isključuje stvarni temelj u pojmovnoj spoznaji glede predmeta koji ima izraziti u pojmovima, ali on posebno inzistira na njezinu apstraktnom obilježju, koje je predstavljачko, razdvajajuće i spekulativno, što ostavlja dojam da ona nema ništa s realnom i konkretnom stvarnošću. Isto tako, Blondel bez dvojbe potvrđuje da nema pristupa realnosti stvar samo po pojmovnoj spoznaji. Međutim, pojmovna spoznaja prenosi ipak nešto realnoga; ona je tehničko i spekulativno istraživanje realne istine; postaje strogo filozofska jedino nudeći se da početno osvjetli i objasni praktičnu spoznaju, jer je bitno vezana s izvornom ili prvom spoznajom — *par prospection*.²²

Prema Blondelu, stvarnost u kojoj se miče naš život i odvija djelovanje duha, koji smjera spoznati život i ovu stvarnost, složenija je nego što to pokazuje spekulativna spoznaja. Predodžbe razuma, pojmovi logično definirani nisu mjerilo onoga što spoznajemo od stvari; dapače, oni su isprazni pogrešni i kumirski; oni nemaju u sebi realnu istinu i bit predmeta koji predstavljaju.²³ Misao ima cilj da pripravi sve da se sazda potpuna spoznaja, istinita sinteza realnoga, da nas angažira na putu prema biću i da nam

19 *Procès*, str. 268; *l'Etre*, str. 192, 193; *l'Action*, I, str. 299.

20 »Le point«, str. 342.

21 *Procès*, str. 293.

22 »Correspondance, Blondel — Garrigou-Lagrange«, 1977; »Le point«, str. 231; *Procès*, str. 293.

23 *L'Action* (1893), str. 350; »Le point«, str. 245; *L'Action* (1893), str. 436-437.

pomogne zaposjesti konkretne stvarnosti. Misao je dakle nužna u spoznaji bića, ali uvijek valja imati na umu da je misao samo jedan vid spoznaje i da se ne smiju uzimati misaoni rezultati kao konstruktivni elementi stvarnosti.²⁴ Njezina je uloga da pripravi dokaz, da dopusti ostvariti vlastitosti i steći zasluge, da osigura razlike u samom jedinstvu, ali ne tako da samo po njoj udemo u posjed bića.²⁵

Realna i pojmovna spoznaja idu uvijek zajedno; jedna bez druge ne postoje. Blondel ne prihvaća ideju o tome da se odvoje te dvje vrste spoznaja, kao ni ideju da se nadomjeste jedna drugom, jer ih valja uvijek zajedno promatrati kao cjelinu. Ako misao u nekim vidovima objašnjava i zahtijeva praksu, zauzvrat, praksa omogućuje misli tumačenje koje se ne može postići nijednim drugim putem. Svu spoznaju svesti samo na pojmovnu ili spekulativnu, to znači udaljiti se od prave spoznaje bića. Kao što je um jedna nedjeljiva moć, tako isto ta dva vida ili dvje vrste spoznaje po kojima se ostvaruje um i spoznaja bića, ostaju neodvojive jedna od druge.²⁶

Prema Blondelu, ljudska je spoznaja realna i objektivna, i u svojoj naravnoj i u nadnaravnoj dimenziji. Ona je pozitivna, spekulativna, realna i objektivna spoznaja, premda je nesavršena što se tiče predmeta kojeg ima spoznati i izraziti. To jest, ona ne obuhvaća sve od naravnih ili nadnaravnih realnosti; ona se ne može nikad sasvim izjednačiti sa stvarnošću bića. U realnim danostima postoji uvijek nešto što nam izmiče: realne danosti su kudikamo više nego naša spoznaja. Stoga Blondel ne prihvaća ideju da se može spoznati biće i bićâ – bilo materijalna, bilo duhovna – na iscrpan način. Posebno se suprotstavlja ideji, prema kojoj bi spekulativna misao mogla biti dovoljna u spoznaji bića. Jer poimanje stvarnosti uključuje nužno transcendentálnu dimenziju apsolutnog Bića i određenosti duhovnih bića.²⁷

2. Određenost ljudskog bića i bićâ kao formalni predmet filozofijskog istraživanja

Pitanje o određenju bića, mogućeg bića i duhovnih bića zauzima vrlo važno mjesto u Blondelovoj misli. U njegovim djelima posvuda nailazimo na ideju o određenosti ljudskog bića i čitavog univerzuma. Upravo toj ideji Blondel podređuje svoje filozofijsko istraživanje. Ono se prije svega odnosi na određenje ljudskog bića povezano sa svim mogućim bićima. Čovjeka kao duhovno biće Blondel promatra dvostruko: prema podrijetlu i prema cilju. Vodeći računa o naučavanju Crkve, Blondel neprestano ponavlja da čovjek, kao od Boga stvoreno duhovno biće, ima samo jedan poziv, nadnaravni i da je potpuno slobodan ostvariti ga. Budući da ljudsko biće nije ni samo

24 »Le point«, str. 244, 245.

25 *Procès* str. 301.

26 »Le point«, str. 358, 239; *Procès* str. 278, 281.

27 *L'Action* (1893), str. 428; *La Pensée*, II, str. 366.

materija ni samo duh, razdijeljen je između empiričkog ili naravnog svijeta u koji je uronjen i iz kojega ima potrebu izroniti, i duhovnog ili nadnaravnog svijeta, prema kojemu je usmjeren kao stvorenje.

Kao čovjek, Blondel je osjećao da nije ni svoj tvorac, ni svoj gospodar, nego da potječe od nekog drugog i iz nekog drugog svijeta. Za nj sve nije u tome da prihvati lijepu odredbu svemira ili da odobri ograničenje svojih vlastitih djelovanja; k tomu je još potrebno prihvatiti samog sebe; čovjek bi trebao htjeti ne više to što on hoće, ne više život i način življenja, nego to što u njemu život stvara, kritizira i sudi. Drukčije rečeno, čovjeku je autor sam Bog koji mu je unutrniji od njegove same nutrine i koji, premda svojoj transcendentnoj i imanentnoj prisutnosti, potiče u čovjeku božansku asimilacijsku težnju: *omnia intendunt assimilatori Deo*.²⁸

Da bi čovjek mogao odgovoriti na božanski zov u njemu, nužno je da primi dar božanske milosti. Riječ je o prvom daru danom ljudskoj duši samim stvaranjem od Boga, koji mu omogućuje da razumije božanski zov da slobodno postane »Božje dijete«. Taj početni dar prvobitna je milost Spasitelja, ponudena duhovnom stvorenju, koja ga doziva u postojanje.²⁹ Taj početni dar, primljen s razumnom naravi, osposobljuje dakle čovjeka da teži prema svom Stvoritelju; čovjek ne može, dakle, zanijekati svoje prirodene težnje i svoje biće, pa utoliko više pati jer je svojom pogreškom izgubio to što ga je jedino moglo usavršiti.³⁰ Na više mjesta u svojim djelima Blondel tumači različita značenja izraza »božanski dar«. Tako je on u čovjeku »božanski polog«, »božanski duh«, kojima je bio ožvijen prvi čovjek; neka milost ili snaga primanja i precobrazbe, kojom Bog priopćuje čovjeku od svog vlastitog života i od svoje intimne darežljivosti; dar koji je u čovjeku neka vrsta zaloga, ili, još bolje, početak božanskog posvajanja, prema čemu se sve ostalo smatra sporednim.³¹

Zahvaljujući toj Božjoj pokretačkoj prisutnosti, čovjek može težiti božanskom posvojenju, što ga čini odgovornim za ostvarenje nadnaravnog poziva, koji ne bi mogao odbiti. Blondel je očito nadahnut Knjigom postanka. Ta početna milost nije samo jednostavna aktualna prisutnost, nego već neka prisutnost božanskog prijateljstva, početno uređenje uključivo nadnaravnog života, koji treba da se razvije u vječni život činom volje koja potvrđuje i čini svojom tu božansku milost, ponudenu svakom ljudskom biću.³²

Naglašavajući prije svega da je milost višeznačan izraz, Blondel ističe njegovo osnovno obilježje. Milost je ono što proizlazi od božanskog pokreta radi našega određenja, bilo da se radi o pripravnim poticajima, bilo da ona ostvari u ljudskom biću radanje, razvoj, povratak i napredak tog božanskog života, kojemu ne trebamo i ne možemo nekažnjeno umaći.³³

28 *L'Action* (1893), str. 324; *La Pensée*, II, str. 210; *L'Etre*, str. 213.

29 *La Pensée*, II, str. 221; *L'Etre*, str. 213-214.

30 *L'Etre*, str. 499.

31 M. BLONDEL, *La Philosophie et l'Esprit chrétien*, I-II, Paris 1944/1946, sv. 1, str. 73, 77.

32 *Isto* str. 78, 111, 114-115.

33 *La Philosophie*, II, str. 291.

Milost je uzdignuće ljudskog bića, viši život u čitavom stvorenom redu, poredak sa strane i iznad našeg naravnog života; ona je u nama kao neki pokret, neki poticaj, kojemu ne može ništa nekažnjeno umaći; ona je prvobitni dar, dan čovjeku izravno od Boga, po kojemu je čovjek upravo pozvan na naknadno uzdignuće, u stanje cjelovitosti, na život vječni.³⁴

S obzirom na građu spoznaje bića, glavna ideja M. Blondela bila je da pokaže kako filozofijsko istraživanje treba da se usredotoči na filozofiju života, a ne na jednostavnu znanost. Blondel je planirao ostvariti doktrinu u kojoj bi ljudska ili čak univerzalna građa i specifičan oblik filozofije odgovarali jedno drugom, tako da bi filozofijsko istraživanje bilo u savršenu redu s naravnim odvijanjem života; još bolje, da bi bilo sam ovaj život ukoliko se ispunja svjetlošću i stvarnošću, i da se izrazito podredi uvjetima o kojima ovisi učinkovito rješenje problema našeg određenja. U tome smislu, filozofija je za Blondela filozofija života, a ne neka jednostavna znanost. Zapravo ona je pomalo i jedno i drugo. S jedne strane, ona prihvaća da ponudi pod spekulativnim vidom »sliku« ili tumačenja onog što jest, ali, s druge strane, ona nastoji »stvoriti« od istine i života, pridonoseći da se ostvari ono što još nije, ono što treba biti.³⁵

Isključujući mogućnost stalne točke, kao polazne točke filozofijskog istraživanja, Blondel postavlja problem spoznaje bića na sasvim drugi način. Njegovo polazište filozofijskog istraživanja bit će ono što je Malebranche nazvao »nemir«, nutarnje počelo djelovanja, samo djelovanje, jednom riječju — čovjek u traženju sebe samog.³⁶ U tom slučaju u Blondela nije više konkretno ili moguće biće koje je prvo dano, nego je to »nemir« bića; taj nemir je imanentna stvarnost koja skriva podrijetlo i cilj onoga čega je naša misao učinak i sredstvo; misao je potrebna kao oblik djelovanja od kojeg ona čini slobodnu volju.³⁷ Nemir je stanje vječno nemirne ravnoteže ili neko stanje intimne neuskladenosti i unutarnjeg nesrazmjera, neka smjesa mračnih sila, svjesnih tendencija, uključivih anticipacija, jednom riječju — to je djelovanje.³⁸ Taj nemir, tu potrebu, taj napor, ne bismo imali kad u nama ne bi bio neki predosjećaj, neka nejasna prisutnost, neki način da odredimo neke stalne točke, ncku pramjeru koja služi za posvješćenje ove nemirne relativnosti i ove brižne nesavršenosti jedne dopune, jednog dovršenja.³⁹

Blondel, doista, sve promatra u odnosu na najvišu Istinu, koja osvjetljuje ljudsko biće i svako moguće i konkretno biće, i u kojoj se nazire svaka crta smjerenja filozofije; od nje i po njoj proizlazi i postaje razumljivo i ostvarivo filozofijsko istraživanje.⁴⁰ No, budući da nije moguće spoznati

34 *Isto*, str. 292.

35 »Le point«, str. 339, 346.

36 *Isto*, str. 234.

37 *L'Action*, (1893), str. 119.

38 »Le point«, str. 234-235.

39 M. BLONDEL, *Les exigences philosophiques du christianisme*, Paris 1950, str. 298.

40 »Le point«, str. 238-239.

»umah«, primitivna intuicija, naša spoznaja se nalazi u stanju stalnog usavršavanja, u stalnom hodu spoznavanja. To je osnovni razlog zbog kojeg se Blondel suprotstavlja svakom zatvorenom i neovisnom sustavu, koji bi bio dovoljan samom sebi i koji bi nastojao riješiti problem spoznaje bića i istine. Zato on često naglašava da istina, oživljujuća i realna, nije sustav kojeg bi se moglo dočepati, nego da se postupno ulazi u spoznaju »realnog«, ujedinjujući asketsku metodu sa spekulativnim naporom.

U tome smislu, polazište filozofijskog istraživanja nije prije svega razumljivo konkretno ili moguće biće, nego problem određenja ljudskog bića, promatrana u njegovu odnosu na bića. Filozofijsko istraživanje treba da se već od početka svojega polazišta razlikuje od zajedničkog iskustva i od znanosti koje se vežu uz predmet, jer filozofija ne počima s jednim pojedinačnim predmetom, nego od tog da na cjelovit način razmotri problem određenja i pitanje bića.⁴¹

Isto tako, filozofija nikad ne uspijeva odmah učiniti izričitim sve u predmetu svojega istraživanja zato što smo, naime, još na putu života, a ne u miru gledanja. Zadatak je filozofije da suraduje svim silama u upoznavanju nekog predmeta, a ne u spekulativnom određivanju njegova postojanja. To je rješnije od kojeg filozofija polazi, da bi na koncu izvukla nepoznato, određujući jednadžbu snažnog pokreta koji nas nosi ili spontanijih zahtjeva koji nas potiču na napredak našeg znanja i k cilju naše volje.⁴²

Ostajući vjeran svojoj teoriji spoznaje, Blondel ne dopušta mogućnost postojanja prikladnih pojmova koji bi mogli adekvatno izraziti naravne ili duhovne stvarnosti. Pojmovi su samo općeniti vid — dakle, apstraktan — stvari, konkretne i pojedinačne stvarnosti. U svojoj teoriji spoznaje bića, pogotovo ljudskog bića, Blondel promatra čovjeka, svijet, svako biće, pod vidom njihove određenosti. To su glavni motivi koji su ga vodili da tradicionalnu definiciju istine nazove spekulativnom, apstraktnom i varavom. Takva izjava vrlo je neobična, izazovna i dvosmislena, a plod je Blondelova shvaćanja bića i njegova poimanja filozofije, koja je uvijek na putu prema savršenoj spoznaji. Da li je Blondel mislio da je istina samo apstrakcija ili prosudbeni čin koji nastaje na principu razumnog čina, to će najbolje pokazati Blondelovo poimanje istine, o čemu će biti riječi u sljedećem prilogu.⁴³ Blondelovo polazište počiva na činjenici odnosno na tvrdnji da čovjek nema samo ovozemaljsko određenje nego prvenstveno — nadnaravno. To je upravo ono bitno, taj nadnaravni vid na temelju kojeg Blondel kuša odrediti istinu ljudskog bića, realnog, konkretnog, pojedinačnog, Apsolutnog.

41 *Isto*, str. 248.

42 *Isto*, str. 249.

43 H. DUMERY, *La Philosophie de l'Action*, Paris 1948, str. 189-190.

LA DESTINÉE SURNATURELLE DE L'ÊTRE HUMAIN DANS LA DÉFINITION BLONDELIENNE DE LA VÉRITÉ: ADAEQUATIO REALIS MENTIS ET VITAE

Résumé

Dans ses recherches sur la nouvelle définition de la vérité de Maurice Blondel, définie en fonction de la vie humaine et sa destinée surnaturelle au lieu de l'être et ses lois immuables, l'auteur de cet article nous introduit d'abord dans la pensée philosophique de Maurice Blondel en le situant dans l'époque du «modernisme» dont l'influence sur lui était évidente. Il examine le problème de la vérité, tel que Maurice Blondel en a mis les aspects spéculatifs et pratiques en rapport avec la destinée surnaturelle de l'homme. Cette saisie de la vérité humaine dans son rapport à la vérité divine, permet de parler d'un aspect anthropologique et d'un aspect théandrique de la vérité.

Selon l'auteur, Blondel part du fait que l'être humain n'a pas seulement une destinée terrestre, mais aussi et surtout une destinée surnaturelle. Et c'est pour l'essentiel en considération de cet aspect surnaturel que Maurice Blondel a cherché à définir la vérité de l'homme, de l'être, du réel, du concret, de l'absolu. C'est par la connaissance de l'être qu'il veut aboutir à la vérité de l'être. Certes, M. Blondel considère tout par rapport à la Vérité suprême qui illumine l'être humain et tout être contingent et concret, et dans laquelle se projette normalement toute la ligne de visée de la philosophie; c'est d'elle que procède et c'est par elle que devient intelligible et réalisable la recherche philosophique. Mais comme il est impossible de connaître "tout d'un coup", l'intuition primitive, notre connaissance se trouve dans un état de perfectionnement, en marche continue de connaître de plus en plus. Alors, le point de départ de la recherche philosophique n'est pas d'abord l'être intelligible concret ou contingent, mais le problème de la destinée de l'être humain pris dans sa relation aux êtres. C'est à dire, le point de départ ne sera plus l'être intelligible des choses sensibles, mais l'inquiétude de l'être; ce n'est plus l'être intelligible et ses lois immuables, mais l'inquiétude de l'être humain et tout ce qu'il porte en soi.